

De opvolging van de voorganger . . .

P93

B10

Inleiding:

Er komt een keer het moment dat de belangrijke taak van voorganger in de gemeente moet worden overgedragen. In de praktijk blijkt, dat dit niet een onderwerp is dat gemakkelijk bespreekbaar is. Een bediening heb je immers voor het leven en mag je daar eigenmachtig verandering in aanbrengen. Deze en andere vragen wil ik in onderstaand artikel proberen te beantwoorden.

Wat is een voorganger:

De Bijbel geeft ons niet veel ondersteuning om ons van de titel 'voorganger' te bedienen. In het N.T. komt het in de NBG vertaling slechts drie keer voor en dan alleen in het meervoud voorgangers, (Hebr. 13:7, 17 en 24). Het Griekse woord 'hegeomai' wordt in bredere zin vertaald met leiderschap, het voorop gaan van of leidinggeven aan of gezag uitoefenen over mensen. In deze zin gebruiken wij het ook in de gemeente van Christus en zal dit leiderschap (als taak) verbonden zijn aan één of meer bijbelse bedieningen, zoals we die o.a. genoemd zien in Efeze 4:11.

In de praktijk zien we dan ook dat een voorganger het ambt heeft van oudste, de taak van voorganger en de bediening van b.v. herder en/of leraar. Deze bekwaamheden maken hem/haar geschikt om zo het leiderschap in de gemeente te vervullen.

We vinden deze samenstelling ook terug bij de apostel Petrus, als hij als apostel zich ook medeoudste noemt (presbyter) en dus zijn medeoudsten vermanend toespreekt vanuit zijn gezagspositie als apostel.

Dat brengt ons tot de gerechtvaardigde conclusie dat we het voorgangerschap niet kunnen losmaken van een bediening, maar het voorgangerschap op zichzelf geen bediening is, maar een taak, opdracht of een aanstelling om deze taak uit te voeren. Deze conclusie is van belang omdat een taak kan worden opgenomen, maar ook weer kan worden neergelegd. In tegenstelling tot een bediening, want dit is een gave van God aan de persoon gegeven en deze blijft op de persoon zolang hij leeft.

Zo blijft het ook mogelijk om de taak van voorganger in verschillende gemeenten uit te oefenen. Hij/zij legt haar neer in de ene gemeente en krijgt de aanstelling van voorganger in een andere gemeente op grond van de bij hem/haar behorende gaven of bediening(en).

Wat doet een voorganger:

Omdat de primaire taak van een voorganger is afgeleid van het oudste zijn, moeten we eerst kijken wat bij de ambtsuitoefening van oudsten past. Zij staan naar het bijbels model aan het hoofd van de gemeenten. Het N.T. gebruikt de termen bisschop, oudste en presbyter door elkaar en het hangt dus van de situatie af of zij gezag uitoefenen over één of meerdere gemeenten. We zien b.v. in 1 Petrus 5:2-4 wat het oudstenschap inhoudt: *'Hoed Gods kudde waarvoor u de verantwoordelijkheid hebt, houd goed toezicht–niet gedwongen maar vrijwillig, zoals God dat wil, en niet om er zelf beter van te worden maar met belangeloze toewijding.*

Stel u niet heerszuchtig op tegenover de kudde die aan u is toevertrouwd, maar geef het goede voorbeeld.

Dan zult u wanneer de hoogste herder verschijnt de krans van de luister ontvangen, die nooit verwelkt.' (NBV)

Sommige oudsten waren belast met de prediking zoals blijkt uit 1 Timotheüs 5:17: *'Oudsten die goed leiding geven moeten dubbel worden beloond, vooral degenen die zich veel moeite geven voor de prediking en het onderricht.'* (NBV)

Hier komen twee aspecten naar voren: Goed leiding geven, en prediking en onderricht verzorgen. Het zijn juist deze aspecten die maken dat zo'n oudste de eerste wordt onder zijns gelijken (de primus interparis) en de taak van voorganger krijgt toebedeeld. Omdat deze taak veel tijd en energie vraagt, is het voor de hand liggend dat deze (voorgaande) oudste geheel of gedeeltelijk wordt vrijgesteld voor het werk in de gemeente en daarvoor een inkomen ontvangt.

Door de aanstelling tot voorganger ontvangt deze geen bijzonder gezag of autoriteit over de overige oudsten. Wel kunnen de gezamenlijke oudsten een bijzondere bevoegdheid geven aan de voorganger op het gebied van leiding geven aan de gemeente. Maar geestelijk gezag wordt verkregen door de bediening die God geeft, zoals we dat b.v. zien bij Jezus: *'Ze waren diep onder de indruk van zijn onderricht, want hij sprak met gezag'* (Lukas 4:32).

Of bij Paulus: *'Want wij zijn niet als zo velen, die winst maken uit het woord van God, maar wij spreken in Christus uit zuivere bedoelingen, ja, op gezag van God en voor Gods aangezicht.'* (2 Corinthiërs 2:17) (NBG).

De conclusie uit dit alles mag zijn: een voorganger is een oudste met de bediening als herder en leraar en gaven om leiding te geven en is daarom belast met prediking en onderricht om de gemeente op te bouwen.

Wanneer moet een voorganger zijn/haar taak overdragen:

Deze vraag is niet met een absoluut antwoord op te lossen. Net zo min als de vraag wanneer iemand moet stoppen met werken. Het is (op dit moment) in Nederland normaal dat iemand die 65 jaar is de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt. Dat betekent niet dat zo iemand niet meer in staat is iets of zelfs veel te kunnen doen, maar wel dat de kans op uitval door welke oorzaak dan ook groter is. In het algemeen kunnen we dan ook stellen dat op deze leeftijd de opvolging geregeld dient te zijn en er dus ruimschoots voor deze datum voorbereidingen moeten worden getroffen. De kans dat een oudere voorganger minder dynamisch en vernieuwend is en de gemeente hieronder zal lijden is aanzienlijk. Het is bovendien aangetoond dat gemeenten met een oudere voorganger gemiddeld in ledental achteruitgaan en de gemiddelde leeftijd (vergrijzing) van de gemeenteleden toeneemt. Uiteraard is dit ook afhankelijk van de gehele structuur van de gemeente en van de (leeftijds)opbouw en de kwaliteit van de rest van het leidersteam.

Welke voorbereidingen moeten worden getroffen:

Het is belangrijk dat de huidige voorganger zich vroegtijdig bewust is en voor zichzelf heeft besloten wanneer hij/zij deze taak wil neerleggen. Dit proces moet minstens twee jaar van tevoren in gang worden gezet. Als de aftredende voorganger zijn/haar besluit heeft genomen dient dit allereerst gedeeld te worden met het leidersteam van de gemeente. Daarna, als allen ervaren dat dit de juiste gang van zaken is, kan het gedeeld worden met de overige leiders van de gemeente en daarna ook met de leden van de gemeente. Dit zorgvuldige en langdurig proces is nodig om iedereen in de gemeente er van te doordringen dat er heel zorgvuldig wordt omgegaan met alle betrokkenen en niet in het minst met de aftredende voorganger en zijn gezinsleden. Denk er dus ook aan dat

er geen financiële belemmeringen zijn om deze beslissing te kunnen nemen en een aanvullend pensioen in het vooruitzicht kan worden gesteld.

Als dit proces duidelijk is, wordt begonnen aan het bidden en nadenken over de opvolging. Allereerst moet worden nagegaan welke gaven en talenten nodig zijn voor de verdere ontwikkeling van de gemeente in deze fase. Het is belangrijk om in deze oriënterende fase zoveel mogelijk lagen van de gemeente hieraan te laten deelnemen b.v. alle werkgroepen. Het gevaar is dat dit profiel een schaap met 5 poten oplevert, met een te hoge verwachting van de veelzijdigheid van de nieuwe voorganger. Dit beeld zal dus realistisch moeten worden bijgesteld.

Als dit profiel duidelijk is, gaan we kijken naar de invulling. Allereerst wordt gekeken in de eigen gelederen. Is er iemand van de huidige leiders, die de ambitie en roeping van God en de bekwaamheid heeft deze taak te vervullen en past deze persoon dan ook in het profiel dat deze gemeente nodig heeft. Omdat dit een kwetsbaar en gevoelig moment is in het hele proces is het verstandig om een objectief iemand van buiten de gemeente te vragen dit proces te begeleiden, zodat er geen verstoringen komen in de onderlinge relaties. Mocht dit proces slagen en het wordt door de overige leiders en de gemeente bevestigd, dan kan deze persoon als 2^e voorganger worden aangesteld tot de tijd van het geplande afscheid.

Is er geen geschikte kandidaat gevonden uit de eigen gelederen, dan wordt het oog naar buiten gericht. Er zijn verschillende mogelijkheden om namen van kandidaten te vinden. De beroepingscommissie van het kerkgenootschap (vacaturebank) kan hierbij hulp bieden. Verder bekende en onbekende namen uit de verschillende netwerken en/of (onder ons) iets minder gebruikelijk, het plaatsen van een advertentie. Indien mogelijk blijven er na een voorselectie 4 namen over waar een dieper contact mee wordt aangegaan. Stel een uitgebreid *1)vragenformulier op om de kandidaten te testen en bevrage hen naderhand op de gegeven antwoorden. De uitslag van de test zal positief zijn als er een zo groot mogelijke bevestiging zal zijn onder de leiders in brede zin, over de te beroepen kandidaat. Dit proces vindt plaats onder leiding van de Heilige Geest die de bevestiging zal leggen in de harten van de leiders en daarna ook in die van de gemeenteleden.

Het proces van overdragen:

In een goed gestructureerde gemeente zullen alle onderdelen van het gemeentewerk op schrift zijn gesteld. We denken dan aan de verantwoordelijkheden van de afzonderlijke oudsten. Zij zullen in de meeste gevallen eindverantwoordelijk zijn voor de diverse bedieningen in de gemeente, ondergebracht in werkgroepen met de daarbijbehorende taakomschrijvingen voor de werkgroepeliders. Wat zijn de verantwoordelijkheden van de voorganger en ook dat is ook behoorlijk op schrift gesteld. Kortom het is belangrijk dat alle 'kennis' aangaande de verantwoordelijkheid van de gemeentestructuur zoveel mogelijk schriftelijk is te overleggen om een goede overdracht mogelijk te maken.

Als het bekend is wie de nieuwe voorganger wordt, dient er een termijn afgesproken te worden hoelang hij/zij meeloopt met de vertrekkende voorganger. Deze termijn moet zo mogelijk (minimaal) een half jaar zijn, zodat de nieuwe voorganger zich behoorlijk kan inwerken en nog niet meteen alle verantwoordelijkheid alleen hoeft te dragen. In het geval dat de nieuwe voorganger uit de eigen gemeente komt is dit minder kritisch. Komt de nieuwe voorganger in een gemeente waar al een vacature bestond, dan zullen de bestaande oudsten deze taak zo goed mogelijk moeten invullen.

Bij het aanstellen van een nieuwe voorganger dienen alle *2)werkafspraken goed te zijn geregeld en dient er een arbitrage mogelijkheid te zijn ingebouwd om bij eventuele

verschillen op te kunnen terugvallen. Indien er sprake is van een betaalde kracht, dan kan als uitgangspunt worden genomen de *3)salarisschaal van de VPE.

Het afscheid:

Dan komt het onvermijdelijke moment van afscheid nemen. Naarmate de vertrekkende voorganger langer de gemeente heeft gediend, is dit voor de voorganger en de gemeente een ingrijpend en emotioneel proces. Daarom moet hier met bijzondere zorg mee worden omgegaan.

Belangrijk is om gemeente en voorganger de gelegenheid te geven om op een feestelijke wijze afscheid van elkaar te nemen. De gemeenteleden krijgen de gelegenheid om hun dankbaarheid en verbondenheid tot uiting te brengen en de vertrekkende voorganger ontvangt deze warmte en liefde als een warme douche en beiden houden een goed gevoel over aan dit afscheid.

Het afscheid is definitief:

Het is een grote valkuil om de scheidende voorganger maar gedeeltelijk te laten vertrekken. Hij/zij kan toch nog zo goed oudste zijn of een andere leidinggevende positie innemen. Dit is op zichzelf waar, maar funest voor alle partijen en zeker voor het goed functioneren van de nieuwe voorganger. Ondanks het feit dat deze zeker niet alles drastisch zal veranderen in de gemeente, verandert er al erg veel door deze nieuwe persoonlijkheid en moet de gemeente wennen aan deze nieuwe leider. Sommige gemeenteleden zijn zelfs teleurgesteld over de veranderingen en zullen graag terug willen naar het oude vertrouwde. Anderen kan het veranderingsproces niet snel genoeg gaan, want ze liepen allang aan tegen de oude stijl van leidinggeven. Voor het welslagen van dit proces is de houding van de 'oud'-voorganger van cruciale betekenis.

Vertrekt deze persoon uit de gemeente, dan is zijn/haar invloed daarmee ook teneinde gekomen en zal hij/zij er wijs aan doen om zich niet meer met de gemeente te bemoeien, behalve raad en advies geven aan de nieuwe voorganger als daarom gevraagd wordt.

Bij pensionering van de 'oud'-voorganger, zal deze bij voorkeur in zijn thuisgemeente lid willen blijven. Dat kan eigenlijk alleen als hij/zij besluit om geen leidinggevende functie meer in de gemeente uit te oefenen, hoe goed hij/zij op zichzelf daar ook toe in staat zou zijn. Op het moment dat er sprake is van verantwoordelijkheid, moet je ook iets vinden van beslissingen die in de gemeente worden genomen onder verantwoordelijkheid van de nieuwe voorganger. Het is pijnlijk en het scheidt verwarring als hierin verschil van inzicht openbaar komt.

Op het moment dat de 'oud'-voorganger geen verantwoordelijkheid meer draagt, zal hij/zij ook iets vinden van b.v. veranderingen, maar hij/zij heeft niet de noodzaak en de verantwoordelijkheid om er publiekelijk iets over te zeggen en dat maakt het verschil. Iedereen die komt klagen of vragen heeft kun je doorverwijzen naar de 'echte' leiders en het is voor iedereen duidelijk hoe de verhoudingen liggen.

Taak voor de 'oud'-voorganger:

Als het 'voorganger'-zijn gezien wordt als een taak, dan kan hij/zij deze op elk gekozen moment neerleggen. Zo is het dus niet met een bediening, welke dat ook mag zijn. Het is vanaf dat moment mogelijk om het hele lichaam van Christus te dienen. Vraag aan de verantwoordelijken van het kerkgenootschap en stel je beschikbaar om b.v. tijdelijk in een andere gemeente hulp te bieden of waar te nemen. Een bestuursfunctie als

vrijwilliger in een organisatie te aanvaarden of al je kennis en wijsheid inzetten voor onderwijs en prediking binnen het lichaam van Christus. Er zijn zoveel mogelijkheden om aan te pakken dat je zelfs geen tijd meer over hebt om je te bemoeien met zaken uit je thuisgemeente. En de nieuwe voorganger krijgt alle tijd en ruimte om zich te ontwikkelen en om ook zijn eigen fouten te maken. Vergeet daarbij niet om hem/haar met dagelijks gebed te ondersteunen en hem/haar te bemoedigen, want alleen jij weet hoe hard dit nodig is om deze moeilijke maar heerlijke taak te verrichten in Gods Koninkrijk.

Tenslotte:

Dit artikel is gebaseerd op eigen recente ervaring, zowel bij het neerleggen van de taak als voorganger, alsook het betrokken zijn bij een aantal situaties die niet volgens bovenstaand model zijn overgedragen of waar een deel-verantwoordelijkheid is blijven bestaan. Er wordt hierdoor veel schade toegebracht aan het lichaam van Christus, maar ook aan personen en niet het minst aan de betrokkene zelf. Een fout gemaakt in onwetendheid is niemand kwalijk te nemen, maar een gewaarschuwd mens telt voor twee en dat is één van de redenen om dit op te schrijven zodat een ieder er kennis van kan nemen.

Bert Niehof

*1) voorbeeld vragenformulier verkrijgbaar bij de VPE

*2) Voorbeeld arbeidsovereenkomst voorgangers verkrijgbaar bij de VPE

*3) Salarisschaal VPE (zie VPE.nl)